

folklor/edebiyat

halkbilim • etnoloji • antropoloji • tarih • edebiya

2002/2

ALEVİLİK ÖZEL SAYISI - II



Teğraflar Ayhan Aydın



*Söylence, Tarih-Güncel Tarih
Dini Yapı, İnanç, İbadet
Halk Edebiyatı, Müzik, Tiyatro, Sanat, Mimari
Örgütlenme, Medya
Bibliyografya*

Zeynel Gül*

Almanya'da Alevi Örgütlenmesi Üzerine Kısa Bir Bakış

Yaşı 40'ın üzerinde olanlar anımsayacaklardır; eskiden telefon yaygın değildi, araçlar çok azdı, yollar ise günümüze göre yol bile sayılmazdı. İşte o tarihlerde insanlar birbirlerini ziyarete giderler ve günlerce misafir olarak kalırlardı. Bu zorunlulu, o denli bir dostluk kültürü yaratmıştı ki, insanlar dostları için canlarını dahi seve seve verebiliyorlardı. Hatta bu dostluk, gelenek ve göreneklerin tümüyle uygulanması için de bir olanak sunuyordu diye düşünüyorum.

Gün geldi telefon ve araçlar çoğalınca, insanın maddi ihtiyaçları da arttı ve o dostluk yerini saatlerle ölçülü zaman birimlerine bırakıverdi. Belki de insanlar, bizim insanlarımız buna hazır değillerdi. Aldıkları terbiye ve kazanılan yeni davranış kalıpları, onları büyük bir bocalamanın içinde bıraktı. Yaşadığımız her toplumsal sorunun özünde bu bocalama / çıkmaz, karamsarlık yatmaktadır.

Olayları değerlendirme süzgeçinden süzerken çok yönlü düşünmeye zorlanıyor insan. Açıkçası; kolay bir yaşam, eskiden kalma bir çok birikimi, güzel-liği yerle bir ediyor.

Alevi örgütlenmesi de öyle. Almanya ve Türkiye'de son dönem gördüğümüz cemler, sanki zorunlu bir görevin zorla, istemeyerek yerine getirilmesi gereken görev gibi geliyor insanlara. Hani "olmasa da olur" gibi bir imaj hakim genç kuşakta. Bu nedenle anlatılmak istenen o gizli (yaşanmış güzelliğin) ne olduğunu anlatmaya gücü yetmiyor yaşayanların, söyleyenlerin yazanların. Kolaycılık işin içine girince, insanlar kendilerini zorlamayı istemiyorlar, basitleştiriyorlar; istediklerini, işlerine daha kolay geleni duymak, görmek, okumak istiyorlar.

Koltukta oturup televizyonun renkli ve ahenkli görüntüleri, çok değerli bir kitabı okumaktan daha çekici oluyor onların gözünde. Bu yanıyla baktığımızda hiçbir toplumun "Aleviler dahil" günümüzde örgütlü olduğunu söyleyebilme

* Derlemeci, Rheda-Wiedenbrück / Almanya

şansına sahip değiliz. Bu maalesef acı bir gerçek ve kabul etmemiz gerekiyor veya ben öyle düşünüyorum. Anlatmaya çalışacağım süreç, örgütlenmenin ne kadar zor olduğunu da gözler önüne serecektir. Binlerce insan tüm özverileriyle biraraya gelmeyi değil, "gelmemeyi" tartıştılar. Oysa her şey ne kadar güzel başlamıştı.

Yıl 1987: Heidelberg / Almanya

"Yılmaz Güney'i Anma Gecesi" var Heidelberg şehrinde. Biz salona biraz erken varmış olmalıyız; dışarıdaki kitap / dergi sergilerini geziyoruz. Sergilerden birisi önünde sakallı biri "Alevilik tarihe karışmaz!!... Buna gücünüz yetmez!!.." diye bağırmaya başladı. Çok yakınımızdaydı ve tüm yaptıklarını görüyor, duyuyorduk. Eline İkibine Doğru dergisini almıştı, aslında o dergideki kapak yazısına kızıyordu. Bir anda görevliler geldi, adamı "casussun, polissin, ajansın" vb. sözlerle öfkeyle oradan uzaklaştırdılar. Bu sakallı adamın kim olduğunu daha sonra Avrupa Alevi Cemaatları kurulduğunda öğrenecektik: Adı Kamber Kutlu'ydü ve Malatyalı bir dede. Ancak orada en çok dikkatimi çeken olay, dedeyi kovalayanların ilk işi bir dergi almak olmuştü.

Yıl 1988: Soest / Almanya

Nesimi Çimen elinde curası ile bir gün çıktı geldi. Birkaç hafta misafirimiz oldu ve "Alevilerin örgütlenmesi gerek" diyordu. Bochum şehrinde yapılan Kemnade Şenlikleri'ne gittik birlikte. Kapıdan girerken bilet satan kız, aynı zamanda elimiz üzerine bir çıkmaz boyadan damga vuruyordu. Rahmetli Nesimi Çimen biraz geç davrandı, belki de anlamamıştı kızın ne yapmak istediğini ki, biletçi kız acele etti, onun çıplak başına, alnının hemen üzerine damgayı vuruverdi. Günlerce çıkaramadık bu damgayı ve çok gülmüştük. Akşam evlere sohbete gittiğimizde, sadece bir söz söylüyordu Nesimi Çimen; "Aleviler örgütlenmelidir".

Yıl 1989: Neheim-Hüsten / Almanya

Neheim-Hüsten şehrine oturan Ahmet Ünal'ın (ben yazımı bitirirken vefat etti) evine Şinasi Koç dede gelmiş. Bizi de davet ettiler ve gittik. Biz emekten, sendikadan, işçi derneğinden söz ederken, dede bize "Alevilik için ne yaptığımızı" soruverdi: Galiba böyle bir soru beklemiyorduk "hiçbir şey yapmadığımızı, Alevilerin inançlarını sürdürdüklerini" söylesek de dede kabul etmedi ve bize Aleviler olarak dernekleşmemizi öğütledi. Dedenin öne sürdüğü bazı görüşler de vardı ve güzel saz çalıp söylüyordu. Bu görüşlerini yazmış olduğu kitabında belirtiyor. Şimdiki Kuranikerim'in bir çok ayetinin değiştirildiğini iddia ediyordu; ama kitabında yazdığı bir çok belge ve kanıtı "değiştirdiği" Kuranikerim'den almıştı. Daha sonra tüm Almanya'yı gezerek bu çalışmasını sürdürdü. Tek söz söylüyordu dede; Hristiyan'ın kilisesi, Sünni'nin camisi ne kadar haksı, Alevinin de cemevi olmalı ve ekliyor; "Aleviler örgütlenmelidir!..."

Ahlen HBV, Dortmund HBV, Köln HBV, Saarbrücken, Mainz-Wiesbaden, Rheda-Wiedenbrück HBV, Gladbeck ve Bergkamen dernekleri dedenin çabasıyla kuruldu.

Dernek kurucuları genellikle orta yaş grubundan insanlardı, ilk defa bir derneğe üye oluyorlar ve birbirlerine çok saygılı davranıyorlardı. Evlerden getirilen yemek ve içecekler genellikle derneklerde ve hep birlikte yenmeye başlıyor. Yerin kirasını ödemek için üye aidatları ve evlerinden getirdikleri yemekleri satıp derneğe bırakanların sayısı az değil. Yeni bir dostluk, yeni bir arkadaşlık süreci başlamıştı. Derneklere gelen meraklı insanlar bile bu sıcaklığa dayanamayıp hemen üye oluyorlardı.

Yıl 1990: Federasyonlaşma (27.05.1990) ve Tartışmalar / Farklılaşmalar

Dortmund şehrinde biraraya gelen Saarbrücken, Mainz-Wiesbaden, Dortmund, Ahlen dernekleri Almanya Alevi Cemaatları'nı kuruyorlar ve haberi Milliyet Gazetesi, Recai Aksu imzasıyla duyuruyor. Federasyon Başkanı Ahmet Aydemir, ancak Derviş Tur dede derneklere hakim.

Federasyon'un ilk yaptığı Gladbeck şehrindeki toplantıya bizlerde katılıyoruz. Bizim ve Bergkamen derneği temsilcilerinin dışında, diğer derneklerden gelenlerin (bize dede soyundan geldiklerini söylüyorlar) önünde birer Kuranikerim var ve her gündem tartışması içine mutlaka bir ayet yerleştirmeye çalışıyorlar. İlginç olan olay, dedelerden birisinin okuduğu ayeti bir diğer dede kabul etmiyor, o da başka bir ayetin bu anlama geldiğini söylüyordu. Ellerindeki kitaplar Arapça'nın Türkçe anlatımı. Yazıyı okuyabiliyorlar; ancak ne anlama geldiğini kendileri de bilmiyor. Bu konuda oldukça iddialı olan Ahlen dernek Başkanı Muhsin Cevahir, Köln HBV Başkanı Hüseyin Tur, Bochum'dan dede Kamber Kutlu ve Federasyon Başkanı Derviş Tur dede. Bu tür tartışmalar zaman zaman çekişme, küsme boyutlarına kadar varıyor ve bizler onları barıştırıyoruz.

Görüş farklılıkları sadece Kuranikerim ve ayetler üzerinde kalmıyor, hemen örgütlenme üzerine kayıyor:

1. Aleviliğin Diyanet İşleri, benzeri İslami kuruluş ve tarikatlarla aynı doğrultuda, ortaklaşa çalışması gerektiğine inananlar ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Aleviliğin de temsil edilmesini isteyenler.

2. Alevilerin Sünni inancın red ettiği saz, semah, içki ve cem toplantılarındaki eşitlik (kadın-erkek) uygulamalarının ortadan kalkacağı ve bir inancın asimile edileceğini, laik bir ülke de Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kurumun olmaması gerektiğini, Diyanetin kapatılıp buraya ayrılan bütçenin daha başka yerlerde kullanılmasını isteyenler.

Dedeler daha çok birinci tezin sıkı savunucuları oldular, ancak oldukça kuşkuluydular iddialarında. Daha sonra bu iddialarına Gerçek İlim Dergisi Özel Sayısı'nda Kamber Kutlu dede "özerk Alevi Diyaneti kurulmalı"dır diyerek açıklık getiriyordu. Dedenin bu önerisi diğer dedeler tarafından kabul görmeyecek bir yaklaşım değildi; ama bir "hata" yapılmıştı. Sayın Kamber Kutlu, bu konudaki görüşlerini maddeler halinde sıralarken, diğer dedeleri eleştirmişti. Eleştiriye hiçte alışık olmayan dedeler bu dergiye tavrı aldılar, dolayısıyla Kamber Kutlu'yu toplantılarda konuşturamaz oldular.

İkinci görüşte olanların, Aleviliğin yöresel farklarına dikkat çekerek, bu değişikliğin red edilmesinin imkânsız zenginliklerle dolu olduğunu, olayın çok daha bilimsel yönüyle araştırılıp, ortak noktaları yakalandıktan sonra tartışılması gerektiğini, bunu yaparken de Diyanet vb. kurumlarla ortak hareket etmenin kötü sonuçlar doğuracağını dile getirmeleri, dedeler tarafından kuşkuyla karşılanıyordu. Hatta bazı konuşanlar dinsiz, inançsız gibi suçlamalara maruz kaldı..

Her dede kendisine göre bir cem tarifi yazarak getiriyor ve bunu toplantılarda dağıtıyordu. Aslında böyle davranan dedelerin ne bilgi birikimleri vardı, ne de olayı kendi köylerinde yaşamışlardı. Ellerine geçirdikleri bazı kitaplardan derleme yaparak, buna birkaç Kuranikerim ayeti de ekleyip sürüyorlardı ortaya.

Dedeler arasında ve toplantılarda Aleviliğin tanımı konusundaki tartışmalar sürerken Gerçek İlim Dergisi çevresi Şinasi Koç dedenin görüşlerinden yola çıkarak Muharrem ayının her yıl 8 Nisan'da yapılması gerektiğini öne sürdü ve kendileri 8 Nisan'da Muharrem orucu tutmaya başladılar. Bu tartışma öyle boyutlara vardı ki, Federasyon ile Gerçek İlim Dergisi çevresi neredeyse mahkemelik olacaklardı. Kanıt olarak dayandıkları, Saarbrücken şehrinden ilişkiye girdikleri bir astroloğun, bilgisayarla bir takım yıldız resimleri olan bir yazısıydı. Gönderilen bu belgeden bir şey anlamak mümkün değildi; ama bu çevre anladıkları iddiasında ısrarlıydılar.

Yine aynı günlerde bir başka tartışma daha başladı; kurban İshak'a mı, İsmail'e mi indi. Federasyon çevresi İsmail'e indiğini ve bunun yılların inanışı olduğunu söylüyor, Gerçek İlim Dergisi çevresi ise, İshak'a indi iddiasında bulunuyorlardı. Bu görüş farklılıkları iki ayrı Federasyon biçiminde (Alevi Cemaatları ve Gerçek İlim Çevresi) olarak uzun dönem sürdü.

Alevi Dergileri

Ehlibeyt: İsmail Elçioğlu tarafından daha Federasyon kurulmadan çıkan Almanya'daki ilk dergiydi. Dizayn olarak, daktilo ile yazılıyor, DIN A4 biçimiyle fotokopi olarak çoğaltılıyor ve dergi biçimine getiriliyordu. O döneme göre içerik olarak dolu bir dergi sayılırdı ve 800 kadar satıldığını söylüyordu Sayın İ. Elçioğlu..

Gerçek İlim Dergisi. Dede Şinasi Koç'un girişimleri ve maddi desteğiyle Ahlen Hacı Bektaşî Veli Derneği'nin aldığı Matbaada aylık veya iki aylık sürelerle çıkarılıyor, derneklere ve üyelere parasız olarak dağıtılıyordu. İçerik olarak bakıldığında, yukarıda bahsettiğimiz tartışmaların savunulduğu bir platform niteliğine sahipti. DIN A3 genişliğinde basılıyor ve katlanarak dergi biçimine getiriliyordu. Dizaynı bilgisayarla yapıyordu. Ancak bir süre Türkçe harf karakterleri yerine Almanca harfler kullanıldığından anlam farklılıkları vardı. Sonradan Türkçe harfler kullanılmaya başlandı.

Pir Dergisi: Duisburg şehrinde Ali Ülger'in çıkardığı, Aleviliğin yanında daha çok Zazaların gündeme getirildiği bir dergiydi. Boyutları değişik olarak çıkıyor ve yazılar fotokopide çok küçültüldüğü için okunması zordu. İçerik olarak ise, farklı isimlerin köşe yazılarının toplandığı bir dergi niteliğindeydi. Yazarların görüş ve düşünceleri arasında pek ayırım gözetilmiyordu.

Mürsid Dergisi: Almanya Alevi Cemaatları'nın yayın organı olarak çıkarıldı. Ciddi bir dergi olamadı. Bir Federasyon yayını olacağı yerde, Gerçek İlim Dergisi'nin (çevresinin) iddialarına cevap veren bir kısır döngü içinde kaldı. Biçim olarak matbaada hazırlanan kapağı renkli ilk Alevi dergisiydi. İçeriği nedeniyle Aleviler arasında fazla itibar görmedi.

Fidan: Rheda-Wiedenbrück HBV Derneği tarafından iki aylık süreyle çıkarıldı. Değişik görüşlerdeki insanların Alevilik hakkındaki görüşlerini söyleşi olarak iletmeye çalışan dergi, diğer sorunları da gündeme getirmeye çalışıyordu. Maddi olanakları çok kısıtlı olmasına rağmen, dernek üyelerinin verdiği destekle, o süreçte en uzun ömürlü dergi olmayı başardı, 26 sayı çıkarıldı. Değeri olan her yazara açıktı. Biçim olarak DIN A3 boyutuyla basılıyor, fotokopide çoğaltılıyor ve katlanarak dergi haline getiriliyordu. O dönemde yaşanan olumsuzlukların ileride yapacağı tahribatlar üzerinde yazılar yayınlanıyordu...

Alevileri Örgütlenmeye Zorlayan Neden Neydi?

Ülkemizdeki egemen Sünni baskı kaçınılmaz olarak Alevileri "iki yüzlü" olmaya zorladı. 1950'ler sonrası köylerin şehirlere doğru kayması, şehirde ayrı bir yüz, köyde ise başka bir yüz yarattı. Köy Alevisi bu iki yüzlü yaşamı olgunlukla kabul etti ve şehirden geleni hiç yadırgamadı.

- Şehirdeki Alevinin çocuğu doğdu, Sünni komşusundan çekindiği için Sünni İslam gereği ve komşusunun yanında veya hastanede onun kulağına ezan okurken, akrabaları ile yalnız kaldığında ise kendi geleneklerini uyguladı, bir dedenin ya da büyüğün nasihati okundu ve tuza, bala yatırdı komşularına göstermeden.

- Çocuklara sünnet yaptı, dışarı da cami hocasına, evde kapıyı pencereyi kapatıp dedesine kendi dua ve nasihatlarını okuttu.

- Çocuğunu evlendirdi. Komşuları arasında imam nikâhı yaptı, onlar gittikten sonra kapıyı pencereyi kapatıp, özne cemi döndü; başbağı kurbanını kesti; tura yapıp, kendi geleneklerine göre bir nikâh daha yaptı.

- Ölüsü oldu. Önce Sünni inancın gereği olanlar yapıldı, yalnız kaldıklarında ise ölenin sazi çalındı, ağıtı yapıldı, yası tutulmaya başlandı.

- İş yerlerinde Ramazan ayı geldiğinde, oruçlu göründü gizlice yemeğini yedi. Bu bir anlama karşısındaki insana saygı olarak yapıldı belki ama o Muharrem matemini tutarken arkadaşı ona şaşkınlıkla baktı ve onu anlamadı bir türlü.

- Komşusu her zaman inancına ne kadar bağlı olduğunu göstermek için camiden, cuma, Bayram namazlarından bahsetti. O bir türlü ceminden, musahipliğinden, ikrarından bahsedemedi, anlatamadı. İftiralarla korktu.

Bu durum onu iki yüzlü olmaya zorladı her zaman. Bu nedenle nerede bir Alevilik konusu geçse ilgi alanı oldu.

1970 sonrası Türkiye Birlik Partisi'nin kurulması ile gündeme gelen siyasi Alevilik, ona genel yaşamında herhangi bir olanak sunmaktan yoksun olduğu için destek bulmadı. O söylemlerdeki Alevilikten öte, kendi kültürünü yaşamak ve yaşatmak istiyordu. Bu istemlerine cevap verebilecek olanaklardan yoksundu parti kurucuları, hatta parlamentoya gönderdiği milletvekilleri.

Onları bu gün kendi kimliklerini aramaya zorlama nedeninin gerekçesini işte bu yaklaşımda aramak gerekiyor.

Yıl 1990

Diyanet İşleri Başmüfettişi Abdülkadir Sezgin Almanya'daki sağ görüşlü Türk derneklerini ziyarete geliyor. Derneklerde yaptığı konuşma ve sminerlerin konusu İslam ve Alevilik..

Aleviliği anlatırken öyle coşuyor ki, Yunus Emre'den, Hacı Bektaşî Veli'den, şiir ve sözler okurken karşınızda konuşan insanın Diyanet'in bir sözcüsü değil de bir Alevi dedesinin konuştuğunu düşüneceksiniz, bilmeseniz.

Aleviliğin, dolayısıyla Alevilerin hoş görü ve dayanışmacı yanlarını uzun bir süre anlatıyor. İkinci bölüm ise birinci bölümde konuşmasının tam zıttı. Aleviliğin bir mezhepten öte "meşrep" olduğuna gösterdiği kanıt; saz çalmaları, kadın erkek olarak semah dönmeleri ve içki içmeleri. Alevilerin camiye gitmemeleriyle, camiye sevmemelerini solcularla ilintilendiriyor ve ekliyor; halbuki "Aleviler Aleviliği de bilmiyorlar, pîrleri Hz. Ali efendimiz ibadetini camide yapıyordu ve camide şehit edildi" diyerek taşı yerine koyuveriyor. Asıl niyet soru / cevap bölümünde ortaya çıkıyor. Soru soranlar daha çok "kız alıp vermenin günah olup olmadığını" bilmek istiyorlar. Alevilerden kız alma konusunda net, yani kız alınabilir ve bunun hiçbir günahı yok. Sünni kızın Aleviye gitmesini ise belli koşullara bağlıyor. Örneğin; kız isteyen Alevi camiye gidiyor ve ibadetlerini tam olarak yerine getiriyorsa, bu konuda da günah defteri işlemiyor. Esas sorun Alevi genç ve ailesi saydığı ibadetlere itibar etmiyorsa, orada başlıyor. Burada araya Kuranikerim'e inanmayış, Allah'ın buyurdıklarına karşı geliş giriyor ve günah defteri sürülüyor ortaya. "Alevilerin kestiği yenmezmiş" sorusunu soranlarda var. Abdülkadir Sezgin, buna da bir çıkış yolu buluyor. Eğer kurban kesen sol görüşlü ise, bu konuda çok temkinli davranmanın daha akılcı olacağını (kabul etmeyin diyemiyor ama ima ediyor), yok camiye giden bir Alevi ise kendi kurbanları gibi kabul etmelerini öneriyor.

Bu gezinin amacının ne olduğunu kesin olarak bilemiyoruz. Bu söyleşilerden yola çıktığımızda ortaya çıkan sonuç şu; sağ görüşlü ve Alevilere hiçte sıcak olmayan hatta Alevilerin itibar etmediği bu derneklere Alevilerinde gelmesini sağlamak. Konu Alevilik ve konuşmacı da Diyanet İşlerinden bir sorumlu olduğu için, (istemese de) ilgi alanı olacaktır. "Alevilik İslamın özüdür" şeklindeki bir ifade biçimi, toplantıya katılacak Alevinin kafasına takılacak önemli bir sorudur. Ki, yıllardan bu yana bu soruya net bir yanıt verilememiştir. Abdülkadir Sezgin'in bu son sözü Federasyon ve Gerçek İlimciler arasında yeni bir tartışmayı Alevi dernekleri arasına taşıdı. Dedeler bu konuda netti ve aynı deymi kullanıyorlardı.

Bu tarihten sonra dergi ve Alevilik üzerine yazılara dikkat edilirse "Alevilik İslamın özüdür" tanımlamasının uzun bir süre yerini koruduğunu görürüz. Bu tartışma Türkiye'de yeni kurulan dernekler ve aydınlar arasında da yaşandı.

Nejat Birdoğan'a Öfkeli Dedeler

Federasyon merkezi Gustavsborg şehrine taşınmıştı. İlk önce bir dernek binası büyüklüğünde olan toplantı yeri, kısa sürede gelenleri almaz oldu. Dernek binasının yanındaki bina da kiralanarak daha geniş bir salon hazırlandı. Toplantılar bu salonda yapılır oldu. İşte bu toplantılardan birinde, Nejat Birdoğan'ın "Alevilik İslamın özü değildir" başlıklı bir yazısı dedeleri adeta isyan ettirdi. Nejat Birdoğan'ın dinsizliği, inançsızlığı vb. suçlamalar öfkeli ses tonlarıyla anlatılıyordu.

Nejat Birdoğan'ın çok değerli bir araştırmacı yazar olduğunu ve öyle kafadan uyduruk şeyler değil, kanıtları yazdığını söyleyenler de, inançsızlar olarak suçlandı. Aslında çok iyi biliyorduk ki, büyük çoğunluk sözü edilen yazıyı dahi okumamıştı. Yemek anında edilen sofralar duaları dahi ortamı yumuşatmaya yetmedi o gün. Kendi aralarında bir türlü anlaşılamayan Federasyon yönetimi ile Gerçek İlimciler bu konuda birleşiverdiler. Aynı toplantıda bir öneri oy çoğunluğu ile kabul edildi; İstanbul'da "Alevi Kurultayı" yapılacak... Şu andaki derneklerin böylesi bir yükü kaldırmasının mümkün olmadığını dile getirenler dinlenmiyor ve karar alınıyor..

Aydınların Bildirisi

Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Tarık Akan, Zülfü Livaneli, Berker Yaman, Kıvanç Ertop, Çetin Yetkin, Atıl Behramoğlu, Atilla Özkırımlı, Seyfettin Turan, İlhami Soysal, Musa Ağacık, Emil Galip Sandalcı, Süleyman Yağız, Bekir Yıldız, Muharrem Naci Orhan, Erdal Atabek, Nejat Birdoğan, Vedat Günyol, Cemal Özbey, Mesut Mertcan, Battal Pehlivan, Cengiz Bektaş, Müjdat Gezen, Recep Bilginer, Lütfi Kaleli, Jülide Gülizar, Nevzat Helvacı, N. Bozkurt, Tanıl Bora, Adnan Sözen, İhsan Atar, Ahmet Bulut, Akın Birdal, Musa Ateş, Rıza Zelyut tarafından kaleme alınan ve imzaya açılan "Alevilik Bildirgesi" bir anda gündemi işgal etti.

Aydınlar kaleme aldıkları bildiride: Alevi inancının tüm kurumlarda temsil edilmesi yanında okullarda din kültürü dersi olarak okutulmasını; çok daha önemlisi, 12 Eylül sonrası başlatılan Alevi köylerine (zorla) cami yapılması kampanyasının durdurulmasını istiyorlar.¹

Aydınların dikkat çektiği çok önemli bir nokta daha var; hükümetlerin Alevilere bakışı değişmelidir!.. Yılların yakışıklessi gelişmesini dile getiren bu istem, devlet kurumlarında düşünce olarak köklü bir değişimi içermektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması ise özellikle isteniyor. Bildiri o günlerin en akılcı istemlerini içeriyordu ve elden ele dolaşmaya başlamıştı...

Bir tarafta bildiriye destek verenler, diğer yanda karşı çıkanlar. Bildiriye destek verenler, sözü edilen istemlerin, her demokratik ülkede yasal bir hak olduğunu ve Türkiye'nin de bu haklara saygılı davranmasını istiyor; karşı çıkanlar ise, bildirinin birçok eksiklik taşıdığını, Alevi inancına tanım getirmediğini, hatta Diyanet'in kaldırılması halinde (Sünni) tarikatların devleti ele geçireceği iddiasında bulunuyorlardı. Bir kesim ise, Diyanet'in kaldırılmasını istemiyordu. Bu istemin başını çekenler arasında o günlerde Türkiye'de kurulmakta olan Cem Vakfı taraftarları ve kurulacak vakfın Başkanı Prof. İzzettin Doğan, Abidin Özgünay ve Muharrem Naci Orhan dedelere yakın olanlardı.

Bildiriye en sert tepkiyi Zaman Gazetesi; "Dinsizler Alevi Toplumunu İstismar Ediyor!" başlıklı bir köşe yazısıyla gösterdi. Bildiriye imza atanları dinsiz, imansız, inançsız ve komünistler olarak tanıttıktan sonra "Alevileri temsil hakkı, ya İmam Hatip Liselerinden veya İlahiyat Fakültelerinden çıkmış kimselere aittir" deniliyordu. Yazı sadece aydınlara karşı çıkmakla kalmıyor "Aleviler Diyanet İşlerinde Temsil Edilsin" diyenlere de "Kuran'ı Sünneti kabul etmeyeceksin. Ehli-Beyt kültüründen

¹ Sözü edilen camilerden birisi de dönemin Manisa Valisi'nin girişimi ile benim doğduğum Soma'nın Kozluören köyüne yaptırıldı. Şu anda, köyümüzden kimileri camiye giderek (Diyanet'in gönderdiği hoca önderliğinde) ibadet ediyor.

yoksun olacaksın, biz Aleviyiz ve nüfusumuz şu kadar bizim de Diyanette temsil hakkımız olmalı diyeceksin, bu hangi mantığa sığar. Yeni bir kavga zemini mi aramaya çalışıyorlar" diye en keskin cevabı veriyordu.² Bu yazı da elden ele dolaştı.

Bu tartışmalardan sonra Federasyon Başkanı Derviş Tur dede "Ne kadar Alevi varsa o kadar Alevilik var" deyimini sıkça söylemeye başladı.

Dede Ahmet Kömürcü Cemleri

Bir dedenin adı duyuluyor kulaktan kulağa Ahmet Kömürcü. Dedenin cemlerine binlerce insan katılıyor. "Alevi, Sünni, Alman vd. insanlar buyursun gelsin ve bizleri tanısın" diyor dede. Türkçe, Almanca sesleniyor Aleviliği anlatıyor insanlara. En çok gençlere hitap ediyor ve gençler çok seviyorlar dedeyi.

Bir Panel: Alevi-Sünni El Ele

Tarih, 22.02.1992. Avrupa Milli Görüş Teşkilatı'nın Köln şehrindeki salonunda "Alevi-Sünni El Ele" başlıklı bir panel yapılıyor. Alevi, Sünni birçok insan katılmış ve salonda yer bulmak çok zor, insanların çoğu ayakta kalmış.

Penelistler: Dede Derviş Tur (Alevi Cemaatları Başkanı), Ahmet Aydemir (Alevi Cemaatları Genel Sekreteri), Osman Baysu (Milli Görüş Teşkilatı), Süleyman Ertekin (Milli Görüş Teşkilatı) İzzettin Doğan (Alevi Dedesi) Ali Yüksel (Avrupa Milli Görüş Teşkilatı Genel Sekreteri)...

İlk konuşmacı Osman Baysu, Kuranikerim okuduktan sonra konuşmasına başlayacaktı ki, bir anda mikrofonu eline alan Ahmet Aydemir bir gülbank okuyuverdi. Panelistler dahil herkes şaşkın az önce Osman Baysu'yu alkışlayanlar ayağa kalkarak bu defa Ahmet Aydemir'i alkışlıyorlar. Ahmet Aydemir'in bu davranışı panelin akışını da değiştiriverdi. Çoğunun önünde birer Kuranikerim olan konuşmacılar, aldıkları notları bile okumadı ve Aleviliği öven sözlerle sürdürdüler konuşmalarını. Arada bir Kuranikerim'e dönülse de Ali Yüksel bu defa onların yolunu kesti, Alevilerin bu güne kadar tanınmadığını, kendisi dahil "bilmeden, öğrenmeden" bilim adamı olduklarını söyledi. Daha bilimsel bir konuşma yapması beklenen Prof. İzzettin Doğan dede ise, çok az bir konuşma yaptı.

2. Genel Kurul

Frankfurt Üniversitesi'nde 33 dernek temsilcisinin katılımıyla başladı. 11 taraftarı olan Gerçek İlim Dergisi çevresi Federasyona üye olmak için yazılı başvuru yaptı. Federasyon üyesi delegeler, bu üyeliğe çoğunluk olarak karşı çıktılar. Bunun üzerine başlayan tartışmalar Genel Kurul boyunca devam etti ve yeni yönetim gece geç saatlerde seçilebildi. Bu defa başkanlığa İsmail Elçioğlu getirildi. Daha önce İstanbul'da Alevi Kurultayı yapılma kararı, burada kongre kararı olarak tekrar alındı; ama bu karar bir türlü hayat bulmadı..

Federasyonu Değiştiren Toplantı

12.06.1993 tarihinde, yeni kurulan Köln Alevi Kültür Merkezi'nin evsahipliğinde hafta sonu toplantısı yapıldı. Toplantıya Federasyon'a üye olmayan dokuz dernek davetliydi. Nejat Birdoğan, Osman Dağlı özel olarak, Derviş Tur, İsmail Elçioğlu, Sabit Yıldız Federasyon'u temsilen katıldılar.

2 Zaman Gazetesi, 12.05.1991.

Üç gün süren toplantı boyunca Almanya ve Türkiye'deki Alevilerin sorunları ile dernekleşme süreci tartışıldı ve Federasyon'a sunulmak üzere iki sayfalık bir bildiri kaleme alındı.

Alevi örgütlenmesinde birlikteliğin kaçınılmazlığı ve tarihi sorumluluklar, Alevilerin istemleri ve sorunları, ABF içerisinde her kesimin kendisini özgürce ifade edebileceği bir platformun yaratılması, yönetimlerin değil, ilkelerin ön plana çıkarılması, başlıklarını taşıyan bu ortak karar metnini imzalayan dernekler Berlin AKM, Hamburg AKM, Hannover AKD, Koblenz ABKD, Köln AKM, Lübeck AKM, Mannheim DAD, Neu-Münster AKD, Rheda-Wiedenbrück HBV. Derneği.

Sözü ettiğimiz toplantı sonrası meydana gelen Sivas katliamı sonrası etkinlik ve eylemlerde, yukarıda sözünü ettiğimiz dernek temsilcilerin aldıkları sorumlulukları eksiksiz yerine getirmiş olmaları, onları yapılacak ilk Genel Kurul'da Federasyon Yönetimine getirdi.

3. Genel Kurul: 30-31 Ekim 1993

39 dernek temsilcisi yanında bin kadar izleyicinin katıldığı Genel Kurul'da Divan Başkanlığı'na Prof. İzzetin Doğan dede seçildi. Hemen başlayan itirazlar sonucu, dede kendisi "Divan'da olmak" istemediğini söyleyip çekildi. Türkiye'den davetli bulunan Pir Sultan Dernekleri Genel Başkanı Murtaza Demir, Hacı Bektaş Dernekleri Genel Başkanı Selahattin Özel, Ozan İsmail Kaya konuştuklarında dakikalarca ayakta alkışlandılar.

Alışıla gelmişin dışında verilen karar önerileri vardı, bu Genel Kurul'da. Önce Federasyon'un adı Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu olarak değiştirildi. Aleviliğin kurumlaşması için çalışmalar, demokratik kitle örgütleriyle dayanışma, Sivas katliamında zarar gören ailelere yardım kampanyası başlatılması, Alevilerin sesini duyurmak için bir radyonun Türkiye ve Almanya'da yayına açılması istemleri oybirliği ile alınıyor ve Federasyon Başkanlığına Ali Rıza Gülççek getiriliyor bu defa. 15 kişiden oluşan yeni yönetimin hedeflediği kurumlaşmalar var; Dedeler Kurumu, Cenaze Kurumu, Basın Yayın, Gençlik, Kadın örgütlenmeleri hemen başlatılıyor.

Dedeler Kurumu

Krefeld şehrinde bir araya gelen dedeler, bu kurumun tekrar işlerlik kazanması yönünde ilk ciddi toplantıyı gerçekleştirerek, yönetim şeklinde bir kadro oluşturdular.

Gençlik Örgütlenmesi

Daha önce Rheda-Wiedenbrück, Kassel ve Köln Alevi Kültür Merkezi'nde düzenledikleri toplantılarla hazırlanan gençler, Dortmund, Bielefeld şehirlerinde bini aşan bir sayı ile toplantılar yapmaya başladılar. Daha sonra AABF Yürütme Kurulu'nun yaptığı çağrıyla Köln'de Alevi Gençler Birliği (AGB) ni kurdular.

Yardım Kampanyaları

Sivas katliamında zarar gören aileler ile onların davasını takip edecek olan avukatlara maddi-manevi destek sağlamak için geceler örgütleniyor. 6 Kasım 1993 günü Köln Sporthalle'de yapılan geceye 6 bin, 4 Aralık 1993 günü Mannheim'da yapılan geceye 8 bin insan katılıyor. Bu salonların dolmuş olması yüzünden otobüslerle gelen ve içeri giremeyerek geri gidenlerin sayısı oldukça fazla.

Federasyon'daki Gelişmeler

Federasyonun yayın organı olarak çıkan Mürşid dergisi yerine Alevilerin Sesi adında yeni bir dergi, dernekler arası bilgi alış-verişi için Haber Bülteni çıkarılıyor. 39 dernekle Genel Kurul yapan Federasyon'a üye olan dernek sayısı 3 ay sonra 74, bir sene sonra ise 120'yi geçiyor.

Bu kadar derneğin istemlerine cevap verme olanağı bulamayan yönetim, "Bölge- Sekreterleri" şeklinde bölgesel yönetimler seçmeye başlıyor. Fransa, İngiltere, İsveç ve Avusturya'da kurulan dernekler AABF'ye üye oluyorlar.

Tekrar eski işlerliğine kavuşturulması için tüm dedelere çağrı yapılarak dedelerin biraraya getirilmesi hedefleniyor. Yapılan toplantılara 150 civarında dede katılıyor.

Kadın örgütlenmesi için yapılan toplantıya binin üzerinde kadın katılıyor ve kendi aralarında görev bölümü yapıyorlar.

29 Nisan 1994 günü Ankara Genel-İş Sendikası binasında Türkiye ve Avrupa'daki örgüt temsilcileri biraraya gelerek tek çatı altında örgütlenme kararı alıyorlar.

30 Nisan 1994 tarihinde Ankara'da Radyo Mozaik yayına başlıyor.

AABF Yürütme Kurulu

Bu yoğun çalışma arasında Federasyon Yönetim Kurulu arasında "Yürütme Kurulu" adında farklı ve gizli bir yönetim oluşuyor. Bu konuda Yönetim Kurulu'nun aldığı bir karar yoktu ve yürütme kurulu dışında olanlar, bu oluşumdan kuşku duyduklarını dile getiriyorlar, tepki gösteriyorlar. Çok önemli kararlar bu Yürütme Kurulu'nda (Ali Rıza Gülççek, Güllizar Cengiz, Necdet Saraç, Turgut Öker, Mehmet Ali Ölmez) alındı ve diğer Yönetim Kurulu üyelerine bilgi olarak sunulmaya başlandı.

Dernek üyeleri Sivas mağdurlarına Anıt mezar yapımı, Mozaik radyosu kampanyası, Hacı Bektaş İlcesini güzelleştirme kampanyası, Tunceli'ye yardım kampanyası vd. konularda verdikleri yardımların yerine ulaşip ulaşmadığını öğrenmek istiyorlar. Federasyon yönetimi toplantılarında maddi konular en son maddeler olarak sıralanıyor, çoğu zaman o maddeye gelinmeden bitiyordu toplantılar.

12 Mart 1995 tarihinde yaşanan Gazi olayları sonrası başlatılan yeni yardım kampanyası sonrası meydana gelen şaibeler tartışılmaya başlandığında, artık çok geç kalınmıştı.

Gizli Alevi Partisi Ön Çalışmaları

15-16 Ekim 1994 tarihinde İstanbul Şahkulu Dergâhı'nda biraraya gelen Türkiye ve Avrupa'daki örgüt yöneticileri (AABF Yürütme Kurulu) Alevi-Bektaşî Temsilciler Meclisi adında yeni bir örgüt oluşturdular. Basına yansıyan bildirilerine göre alınan kararlar önemli olmasına karşılık, tüm Alevi toplumunu temsil ettikleri iddiasını öne sürüyorlardı. Bu toplantının hemen peşinden, orada seçilen yeni Alevi temsilcilerinin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i ziyaret ettiklerini, gazeteler resimleriyle birlikte yayınladı. Federasyon Başkanı katıldığı her toplantıda, bu ziyareti inkâr etti.

7.6.1995 tarihli Günaydın Gazetesi, Aydın Hasan imzasıyla verdiği haberde "Alevi Temsilciler Meclisi'deki Şahinler grubu Parti kurmak istiyorlar" başlığını Sanatçı Arif Sağ ile yazar. Lütfi Kaleli'nin resimleri altında vermişti. Bu haber de "Biz Partiler üstü bir örgütüz" diyerek inkâr edildi.

29 Ekim 1995'te 4. Genel Kurul'un akşamı...: Örgütte gelişen huzursuzluğu dile getirenleri "İçimizde Hızır paşalar var ve örgütü sola / sağa çekmek istiyorlar" diyerek açılış konuşmasına başlayan AABF Başkanı Ali Rıza Gülçiçek, gelecek eleştirilerin (parti ve mali konularda) önünü baştan kesmişti. Hızır Paşa suçlamasıyla karşılaşanlara söz hakkı verilmedi. Sadece Yürütme Kurulu konuştu, onların çalışma ve mali raporları okundu: Denetim Kurulu'nun rapor okumasına dahi izin verilmedi. Yürütme Kurulu ve onları destekleyenler tekrar yönetime seçildi.

Seçim sonuçları belli olunca hemen Türkiye'ye telefon edilerek parti çalışmasına ağırlık verilmesi istendi. Daha o akşam uçakla AABF Yürütme Kurulu üyeleri Ankara'ya gittiler. Acele kaleme alınarak derneklere gönderilen bir bildiride ise, 25 Kasım 1995 günü AABF ve Alevi-Bektaşî Temsilciler Meclisi'nin Ankara'da *Büyük Basın Açıklaması* yapacağı ve bunun için Alevi işverenlerin Avrupa'nın değişik ülkelerinden 8 uçak kaldıracağı ve üyelerin katılmaları istendi. Ayrıca uçakların kaldırılacağı şehirlerin yanında yöredeki sorumlunun telefonu da yazılmıştı.

Türkiye 24 Aralık 1995'te bir erken seçime hazırlanıyordu. Seçime katılacak olan partilerin Alevilerin sorunlarına dikkat çekmek için *Büyük Basın Açıklaması*'nı tartışan dernekler atv televizyon kanalının, AABF Genel Saymanı Güllizar Cengiz'le Barış Partisi milletvekili adayı olarak yaptığı söyleşisi, dernekleri şok etti. 16.11.1995 günü de Milliyet Gazetesi'nin verdiği haberde Demokratik Barış Hareketi'nin kurulduğunu öğrenmiş oldular.

Bu parti çalışmasının niye bu kadar gizlendiği bu gün dahi anlaşılır değildir. Daha baştan derneklerin bilgisine sunulsaydı (o günlerin psikolojisiyle düşündüğümüzde) çok daha başarılı olunurdu. Bunun tam tersi yapıldı. Ortada dolaşan söylentiler, basında çıkan haberler tümüyle yalanlandı. Bu tür yazıların Alevilere yönelik bir komple hazırlığında olan "Hızır Paşalar" tarafından kaleme alındığı dile getirildi. İnsanlar "partilerüstü örgütüz" konusunda şartlandırıldı. Yoksa hiçbir Alevinin o günkü partilere güven duymadığı, kurulacak olan yeni bir partiye Alevilerin destek verecekleri kesin olarak biliniyordu.

Asıl fırtına 25 Kasım günü Ankara'da yaşandı. Kendilerini partinin sahibi olarak gören AABF Yürütme Kurulu üyelerinin ciddiye alınmayışı, Ali Haydar Veziroğlu'un öne çıkması bunları küstürdü. Öyle ki hiçbirisi parti organlarına dahi seçilemedi. Bunu beklemiyorlardı ve öfkeyle Almanya'ya döndüler.

2 Aralık günü Köln'de toplanan Federasyon dernekleri, yönetime ateş püskürdü. Bir ay önce söz hakkı verilmeyen ve Hızır Paşa olarak suçladıklarından özür dilediler, birbirlerini suçlayıp çoğu istifa etti. Peşinden yapılan erken AABF Genel Kurulları, örgüte büyük darbe vuran bu gelişmeyi tartıştı ve hâlâ tartışıyor.

Çok önemli bir hatırlatma yapmak istiyorum: Sonradan yapılan Federasyon Genel Kurullarında "Şaibe Komisyonları" kuruldu. Ancak onlar bir sonuca varamadılar. Bugün Köln'deki AABF merkezi binasının dahi gizlice alınmış olması, üye dernekleri oldukça zor durumda bırakmıştı..

Bugün Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu hâlâ var ve birçok dernek Federasyon'a üyeliğini sürdürüyor. Ancak Aleviliğin ve Alevi kültürünün gelişmesine yönelik herhangi bir çalışmadan bahsetmek mümkün değil. Ne bir tarihi araştırma ne de bu araştırmayı yapanlarla ilişki sürdürüyorlar. Zaman zaman Türkiye ve Avrupa'daki yazarların derneklerde panel, söyleşi vb. köklü bir platforma yöneltilmiyor. Oysa bu konuda o kadar çok malzeme var. Daha çok siyasi

örgütlenme modeli hakim. Bu ise fraksiyonculuğun zararlarını çok iyi bilen insanları örgütten uzaklaştırıyor.

Bir Umut Avrupa Alevi Akademisi'ydii

29 Ekim-2 Kasım 1997 tarihinde Hollanda'nın Hezze şehrinde 120 kadar aydın ve yazarın biraraya gelmesiyle başlanan toplantının iki gündem maddesi vardı:

- Alevi Akademisi kurulması,
- Alevi Akademisi'ni maddi olarak desteklemek için Alevi Vakfı kurulması.

Gündem maddeleri hayati önem taşıyordu, hiçbir aydın ek öneri sunmadı. Dernek Genel Kurulu gibi divan önerildi, karşı olanlara söz hakkı verilmeden divan heyeti seçildi. Seçilen divan heyeti, olayı bir dernek Genel Kurulu gibi yönlendirdi ve hemen yönetim, denetim ve disiplin kurulu seçerek olayı kapatmaya yöneldi. Akademi Yönetim Kurulu'na, hiçbir akademik çalışması olmayanlar önerildi ve seçildiler. Akademi Denetim Kurulu'na önerilen 6 kişiden beşi seçildi. Vakıf Yönetim Kurulu'na seçilenlerden bazıları, insan kalmadığı için vakıf denetimine de seçildiler.³

Akademi kişisel uğraşlarla bir dergi çıkarabilirdi. Bielefeld şehrinde yapılan kongresinde ise hiçbir akademik işlerliği olmayan bir kurum haline getirildi.

Sonuç Olarak

Tüm saydığım bu gelişmeler, bir örgütlenme çalışmasının yaşadığı süreçti. Şunu çok açık olarak biliyordum; bu süreçte emeğiyle, düşüncesiyle her türlü hizmette bulunanlar, Alevilerin örgütlenmesi için olağanüstü çaba gösterdiler. Maddi, manevi olarak oldukça yıprandılar. Bunu saygıyla karşılıyorum. Tüm bu olumlu yanlara rağmen, bilimden uzaktılar. Eğer biraz daha bilgili ve bilinçli hareket edilebilseydi, bugün insanlardaki heyecan kaybolmayacaktı. Yaratılması mümkün olan akılcı bir örgüt modeli, gerek ülkemizde gerekse Avrupa'daki birçok olumsuz gelişmeye ışık olabilirdi.

Mozaik Radyo'nun açılışında ağlayan ve ağlayarak boynumuza sarılan, ellerimizi öpmeye çalışan analar ve emmiler geliyor gözlerimin önüne içimde bir yerlerim sızlıyor hâlâ.

Türkiye insanı bizden çok şey bekliyor. Kelime ustalığı değil, popülerist konuşmalar değil, ciddi ve kendine ışık olabilecek yaklaşımlar.

3 Tüm toplantı boyunca, birlikte oturduğumuz değerli araştırmacı Dr. Krisztina Kehl'i yönetime önermek istedik, el kaldırdık. O anda herkes bir aday öneriyordu zaten. Divanı yöneten AABF'den Necati Şahin, söz hakkı vermedi. Adaylar belli olduktan sonra, özür diledi ve ne söylemek istediğimizi sorduğunda, Dr. Krisztina Kehl'i önermek istediğimizi söylediğimizde heyecanla adını yazdırdı ve peşinden koşturdu; ama Dr. Krisztina Kehl toplantıyı çoktan terk etmişti.